

॥ ज्योतिर्मय ॥

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष १ ले ❑ अंक १३४ वा ❑ बुधवार दि.९ जुलै २०२५ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

दलाई लामा यांचे उत्तराधिकारी कोण ?

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय **साहित्य**

दलाई लामा यांचा उत्तराधिकारी कोण यावरून भारत चीन समासमोर आले. आहे.उत्तराधिकारी ठरवण्याचा अधिकार फक्त तिबेटी आध्यात्मिक नेत्याला आहे. दलाई लामा यांचा उत्तराधिकारी चीनच्या देखरेखीखाली झाला पाहिजे या आपल्या दीर्घकालीन भूमिकेचा पुनरुच्चार चीनने केल्यानंतर भारताने ही प्रतिक्रिया दिली.

“दलाई लामा यांचे स्थान केवळ तिबेटी लोकांसाठीच नाही तर जगभरातील त्यांच्या सर्व अनुयायांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे आहे. त्यांचा उत्तराधिकारी ठरवण्याचा अधिकार केवळ दलाई लामा यांनाच आहे,” असे केंद्रीय अल्पसंख्याक व्यवहार मंत्री किरेन रिजिजू म्हणाले. ते सध्या दलाई लामा यांच्या ९० व्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित कार्यक्रमांना उपस्थित राहण्यासाठी जद(यु) नेते लल्लन सिंग यांच्यासोबत धर्मशाळेला भेट देत आहेत.

“हा पूर्णपणे धार्मिक प्रसंग आहे,” असे रिजिजू म्हणाले, उत्तराधिकार वादाच्या राजकीय अर्थाबद्दलच्या प्रश्नांना उत्तर देताना.

दलाई लामा यांच्या अधिकृत कार्यालयाने एक निवेदन प्रसिद्ध केल्यानंतर एक दिवसानंतर भारत सरकारची ही भूमिका आली आहे, ज्यामध्ये दलाई लामा यांची संस्था त्यांच्या हयातीनंतरही सुरू राहील याची पुष्टी करण्यात आली आहे. “भविष्यातील दलाई लामा यांना कोणत्या प्रक्रियेद्वारे मान्यता द्यायची हे २४ सप्टेंबर २०११ च्या निवेदनात स्पष्टपणे स्थापित केले आहे, ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की असे करण्याची जबाबदारी केवळ गाडेन फोडिंग ट्रस्टच्या सदस्यांवर असेल,” असे निवेदनात म्हटले आहे.

चीनच्या परराष्ट्र मंत्रालयाचे प्रवक्ते माओ निंग यांनी रिजिजू यांच्या विधानावर आक्षेप घेतला. भारताने १४ व्या दलाई लामा यांच्या चीनविरोधी पुंटीरतावादी स्वभावपासून दूर राहावे आणि तिबेटशी संबंधित मुद्द्यांवर वचनबद्धतेचे पालन करावे, असे ते म्हणाले.

तथापि, चीनने पुनर्जन्म प्रक्रियेवर नियंत्रण असल्याचा आपला दावा कायम ठेवला. “दलाई लामा यांचे उत्तराधिकार चिनी कायदे आणि नियम तसेच धार्मिक विधी आणि ऐतिहासिक परंपरांचे पालन केले पाहिजे,” असे चीनच्या परराष्ट्र मंत्रालयाचे प्रवक्ते माओ निंग म्हणाले.

चीन सरकारने बराच काळ अग्रह भरला आहे की पुढील दलाई लामाची निवड चीनच्या अधिकाराखालील सीमांमध्येच झाली पाहिजे – ही भूमिका तिबेटी निर्वासित समुदायाने आणि अनेक आंतरराष्ट्रीय निरीक्षकांनी नाकारली आहे.

१९५९ मध्ये चिनी राजवटीविरुद्धच्या अयशस्वी उठावानंतर भारतात पळून गेलेले दलाई लामा तेव्हापासून धर्मशाळेत निर्वासित जीवन जगत आहेत. बीजिंग त्यांना पुंटीरतावादी म्हणून लेवेल लावत आहे, जरी त्यांनी वारंवार सांगितले आहे की ते तिबेटसाठी स्वातंत्र्य नाही तर खऱ्या अर्थाने स्वायत्तता इच्छितात. जागतिक स्तरावर, त्यांना शांती, अहिंसा आणि धार्मिक स्वातंत्र्याचे प्रतीक म्हणून ओळखले जाते.

तिबेटी बौद्ध धर्मावर नियंत्रण मिळवण्यासाठी आणि या प्रदेशात आपला प्रभाव आणखी मजबूत करण्यासाठी बीजिंग राज्य-नियुक्त दलाई लामा यांना बसवण्याचा प्रयत्न करू शकते अशी भीती अनेक तिबेटी लोकांना आहे. २०११ च्या एका निवेदनात, दलाई लामा यांनी इशारा दिला होता की शतकांनुसारचे जुनी पुनर्जन्म प्रक्रिया लेवेल लावत आहे, जरी त्यांनी “स्पष्ट धोका” आहे.त्याच वर्षी, त्यांनी औपचारिक राजकीय नेतृत्व एका अल्लख आलेल्या निर्वासित तिबेटी सरकारकडे सोपवले जे जगभरातील निर्वासित जीवन जगणाऱ्या सुमारे १,३०,००० तिबेटींचे प्रतिनिधित्व करते. तथापि, त्यांनी तिबेटी समुदायात आणि त्यापलीकडे एक केंद्रीय आध्यात्मिक आणि प्रतीकात्मक भूमिका बजावणे सुरू ठेवले आहे.

तिबेटी परंपरेनुसार, लामांचा, विशेषतः दलाई लामांचा पुनर्जन्म, नियुक्त केलेला नाही, तर ओळखला जातो. ही एक पवित्र प्रक्रिया आहे ज्यामध्ये दृष्टान्त, चिन्हे आणि खोल आध्यात्मिक विधींचा समावेश आहे. फक्त दलाई लामांचाच त्यांचा उत्तराधिकारी ओळखण्याचा कायदेशीर अधिकार आहे.

३० जून रोजी त्यांच्या ९० व्या वाढदिवसानिमित्त आयोजित समारंभात उपस्थित राहून दलाई लामा यांनी सांगितले की, “मी आता ९० वर्षांचा असलो तरी शारीरिकदृष्ट्या निरोगी आणि निरोगी आहे. इतक्या वर्षात मी तिबेटी आणि धर्माच्या भक्त्यासाठी काम केले आहे. मी जगभरातील लोकांशी संबंध प्रस्थापित केले आहेत आणि शास्त्रज्ञांशी उपयुक्त चर्चा केल्या आहेत. माझे जीवन सार्थक झाले आहे. मी इतर अनेक देशांना भेटी दिल्या आहेत आणि सर्व प्रकारच्या लोकांना भेटलो आहे. मला वाटते की एक माणूस म्हणून माझे जीवन जगातील लोकांसाठी फायदेशीर ठरले आहे आणि मी माझे उर्वरित आयुष्य इतरांच्या हितासाठी समर्पित करतो.”

छत्तीस वर्षांपूर्वी, चौदावे दलाई लामा, सैनिकाच्या वेशात, तिबेटमधील नेरुखुलिंगका पॅलेस सोडले, जो तिसरा ध्रुव आहे आणि १४ दिवसांचा आन्धानुसारक प्रवास केल्यानंतर भारतात निर्वासित झाले. तेव्हापासून, भारत सरकारचे सर्वात प्रदीर्घ, सर्वात आदरणीय पाहुणे, जे अनेकदा म्हणतात की ते सर्व शक्य स्वातंत्र्य उपभोगत आहेत, ते मानवी मूल्ये, धार्मिक सौहार्द, तसेच तिबेटी भाषा आणि संस्कृती जपण्याचा मार्ग अवलंबत आहेत, जो भारताच्या नालंदा विद्यापीठाच्या मार्क्ससंकनू मिळालेला वारसा आहे.

चीनने तिबेटमध्ये उठाव चिरडल्यानंतर, १७ मार्च १९५९ रोजी सैनिक आणि कॅम्बिेट मंत्र्यांच्या तुकडीसह दलाई लामा निर्वासित झाले.

दलाई लामा, ज्यांना करणेचे जिवंत बुद्ध मानले जाते, त्यांनी त्यांच्या इन व्हॉइस फॉर द व्हॉइसलेस या नवीनतम पुस्तकात, चीनसोबतच्या त्यांच्या दशकांहुन अधिक काळच्या व्यवहारांबद्दल अंतर्दृष्टी दिली आहे. या पुस्तकात, भूतकाळातील दलाई लामांचे पुनर्जन्म असलेले दलाई लामा जगाला तिबेटच्या स्वातंत्र्यासाठीच्या अनुसुलेत संघर्षाची आणि त्यांच्या लोकांना त्यांच्या मातृभूमीत ज्या त्रासांना तोंड द्यावे लागत आहे त्याची आठवण करून देतात. हे पुस्तक त्यांच्या असाधारण जीवनाचे वर्णन करते, एका दमनकारी आक्रमणकर्त्यांकडून आपले घर गमावून निर्वासित जीवन जगण्याचा अर्थ काय आहे हे उलगडून दाखवते; एखाद्या राष्ट्रच्या, त्याच्या लोकांच्या, त्याच्या संस्कृतीच्या आणि धर्माच्या अस्तित्वाच्या संकटाला तोंड देते; आणि पुढे जाण्याचा मार्ग कसा असेल याची कल्पना करते. १९५० मध्ये कम्युनिस्ट चीनने तिबेटवर आक्रमण केले तेव्हा ते १६ वर्षांचे होते, बीजिंगमध्ये अध्यक्ष माओशी त्यांची पहिली भेट झाली तेव्हा ते फक्त १९ वर्षांचे होते आणि २५ वर्षांचे होते जेव्हा त्यांना भारतात पळून जावे लागले आणि ते निर्वासित नेता बनले.

एका धोकादायक प्रवासानंतर भारतात पोहोचल्यानंतर, दलाई लामा यांनी प्रथम उत्तराखंडमधील मसूरी येथे सुमारे एक वर्ष वास्तव्य केले.१० मार्च १९६० रोजी, उत्तर भारतातील कांगडा खोऱ्याच्या कच्चा भागात वसलेल्या धर्मशाळेत जाण्यापूर्वी, दलाई लामा म्हणाले होते: “आपल्यापैकी निर्वासितांसाठी, मी म्हटले होते की आपले प्राधान्य पुनर्वसन आणि आपल्या सांस्कृतिक परंपरांचे सातत्य असले पाहिजे. आपण, तिबेटी, अखेर तिबेटला स्वातंत्र्य प्राप्त मिळवून देण्यात यशस्वी होऊ.”

सध्या, भारतात सुमारे १,००,००० तिबेटी आणि निर्वासित सरकार आहे.

ज्योतिर्मय **साहित्य**

सातारा – मसाप, शाहपुरी शाखा

आणि मावळा फौंडेशनच्या वतीने साताऱ्यात सार्वजनिक बांधकाम मंत्री शिवेंद्रसिंहराजे भोसले यांच्या नेतृत्वाखाली होणाऱ्या ९९ व्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाची जोरदार तयारी आणि नियोजन सुरू आहे. साताऱ्यात होणाऱ्या या संमेलनासाठी विश्व साहित्य मंडळ सातारा या संस्थेकडून १७ हजार १०० रुपयांचा निधी संमेलनाचे कार्याध्यक्ष विनोद कुलकर्णी यांच्याकडे सुपूर्द केला. या संमेलनामध्ये जी जबाबदारी मंडळाच्या सदस्यांना देण्यात येईल ती प्रामाणिकपणे आम्ही पार पाडू, अशी ग्वाही मंडळाच्या वतीने देण्यात आली. कार्याध्यक्ष विनोद कुलकर्णी म्हणाले, हे संमेलन आपल्या सर्वांचे

असून थेंबार्थेबाने साचणाऱ्या या संमेलनाच्या आर्थिक बाजूत विश्व मंडळाचा पहिला थेंब आहे. मंडळाच्या सहकार्याबद्दल त्यांना धन्यवाद दिले. यावेळी प्रत्येकाला योग्य वेळी संधी

मिळेल फक्त प्रत्येकाने निष्ठेने काम करत राहिले पाहिजे.

माउली करिअर अकॅडमीकडून निधी या कार्यक्रमात रहिमतपूरचे विजय

कदम यांनी माउली करिअर अकॅडमी यांच्यावतीने पाच हजारांचा निधी विनोद कुलकर्णी यांच्याकडे सुपूर्द केला. त्यांच्या अकॅडमीचे शंभर विद्यार्थी संमेलनाच्या कार्यासाठी स्वखुशीने

उपस्थित राहतील व पडेल ते काम करतील, असे सांगितले.

यावेळी महाराष्ट्र साहित्य परिषद पुणेचे कार्यवाह शिरीष चिटणीस, ज्येष्ठ साहित्यिक प्रदीप कांबळे, संमेलनाचे कोषाध्यक्ष नंदकुमार सावंत, ग्रंथालय भारतीचे राष्ट्रीय सचिव प्रा. विश्वास नेरकर यांनी मनोगत व्यक्त केले. सूत्रसंचालन व प्रास्ताविक मंडळाचे अध्यक्ष हेमा जाधव यांनी केले. या कार्यक्रमास विश्व साहित्य मंडळाचे कोषाध्यक्ष सुरेश जाधव, कार्यकारी सदस्य दीपक पवार, वैशाली महाडिक, विजय कदम, संगीता साळुंखे, कांचन सावंत, सदाशिव बोंगे, दिलीप महादार, रूपाली गुरव, जयमाला चव्हाण, सरोजिनी बनसोडे, अनंत कुलकर्णी, सुनिता साबळे, मनीषा कांबळे व विजया देशपांडे उपस्थित होते.

फेडरेशन ऑफ चाकण इंडस्ट्रीज तर्फे एअर मार्शल प्रदीप बापट(निवृत्त) यांचा सत्कार

ज्योतिर्मय **साहित्य**

पुणे – फेडरेशन ऑफ चाकण

इंडस्ट्रीजने एफसीआय सोमवार ७ जुलै २०२५ रोजी एअर मार्शल प्रदीप बापट पीव्हीएसएम, व्हीएसएम निवृत्त यांच्या सन्मानार्थ स्वागत आणि अभिनंदन कार्यक्रम पुणे येथील हॉटेल ग्रँड शेरेटन येथे आयोजित केला होता.

महाराष्ट्राच्या राज्यपालांनी एअर मार्शल प्रदीप बापट (निवृत्त) यांची महाराष्ट्र एक्स-सर्व्हिसमेन कॉर्पोरेशन लिमिटेड (सेस्को) च्या संचालक मंडळावर संचालक म्हणून नियुक्ती केली आहे.

कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद फेडरेशन ऑफ चाकण इंडस्ट्रीज (एफसीआय) चे अध्यक्ष शिव ही हालन यांनी भूषवले आणि बेलराईज इंडस्ट्रीजच्या सुप्रिया बडवे ह्या प्रमुख पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या. यावेळी एअर व्हाइस

मार्शल नितीन वैद्य (निवृत्त), एअर कमोडोर अरुण इनामदार, ग्रूप कॅप्टन महाबळेश्वर देशपांडे, विनोद जैन, मुकुंद पुराणिक, विनोद बन्सल आणि विविध औद्योगिक क्षेत्रातील मान्यवर तसेच अनेक ज्येष्ठ नागरिक, सामाजिक कार्यकर्ते उपस्थित होते.

मॅडम सुप्रिया बडवे यांनी भारतीय हवाई दलातील एअर मार्शल प्रदीप बापट (निवृत्त) यांच्या गौरवशाली कारकिर्दीतून मिळालेल्या अनुभव आणि कौशल्याच्या समृद्धतेबद्दल थोडक्यात माहिती दिली. त्यांनी पुढे सांगितले की,सेवेतील त्यांच्या समर्पणामुळे आणि उत्कृष्टतेसाठीच्या त्यांच्या वचनबद्धतेमुळे त्यांना एअर मार्शलच्या सन्माननीय पदासह अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत. कृतज्ञतेचे प्रतिक म्हणून, फेडरेशन ऑफ चाकण इंडस्ट्रीज (एफसीआय) ने एअर मार्शल प्रदीप

बापट (निवृत्त) यांचा महाराष्ट्र आणि गोवाच्या पूर्व सैनिक परिषदेतील त्यांनी केलेल्या उल्लेखनीय योगदानाबद्दल आणि फेडरेशन ऑफ चाकण इंडस्ट्रीज (एफसीआय) ला त्यांनी दिलेल्या मौल्यवान पाठिंब्याचे वर्णन करणारे सन्मानपत्र, पुणेरी पगडी, शाल, श्रीफळ व पुष्पगुच्छ देऊन सत्कार करण्यात आला.

प्रसिद्ध रेखाचित्रकार मिलिंद रथकंटीवार यांनी एअर मार्शल प्रदीप बापट (निवृत्त) यांचे एक पोर्ट्रेट चित्र त्यांना भेट दिले.

एअर मार्शल प्रदीप बापट यांच्या ह्या महामंडळावरील नियुक्तीमुळे विविध सर्व्हिसमधील माजी सैनिकांसाठी रोजगाराच्या संधी वाढतील अशी अपेक्षा आहे.

एअर मार्शल प्रदीप बापट (निवृत्त)

यांनी सत्काराला उत्तर देताना माजी सैनिकांच्या सर्वंकष कल्याणासाठी ही जवाबदारी मी स्वीकारली आहे, असे प्रतिपादन त्यांनी केले. व माजी

सैनिकांकरिता यथाशक्ती अधिक काही करण्याचा पवित्र हेतू यावेळी व्यक्त केला.

वारी मार्गावर ९ लाखांहून अधिक वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा

ज्योतिर्मय **साहित्य**

मुंबई – आषाढी

एकादशीनिमित्त देहू-आळंदी ते पंढरपूर व इतर जिल्ह्यांतून आलेल्या वारकरी भक्तांना सार्वजनिक आरोग्य विभागामार्फत ‘भक्ती विठोबाची, सेवा आरोग्याची’ या उपक्रमांतर्गत ९ लाखांपेक्षा अधिक वारकऱ्यांना विनामूल्य आरोग्य तपासणी आणि औषधोपचारात्मक आरोग्य सेवा पुरविण्यात आली आहे.

मुख्यमंत्री देवेंद्र फडणवीस, उपमुख्यमंत्री एकनाथ शिंदे, उपमुख्यमंत्री अजित पवार, आरोग्य मंत्री प्रकाश आंबटकर आणि आरोग्य राज्यमंत्री मेघना साकोरे-बोर्डेकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली या विशेष

उपक्रमाच्या माध्यमातून आरोग्य विभागाने ९ लाख २३ हजार

५०९ वारकऱ्यांना आतापर्यंत आरोग्य सेवा पुरविली असून, परतीच्या वारीमध्येही दि. १० जुलैपर्यंत विभागामार्फत वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा पुरविण्यात येणार आहे. पालखी मार्गावर १०८ क्रमांकाच्या रुग्णवाहिकेमार्फत आतापर्यंत एकूण १,११४ वारकऱ्यांना अत्यावश्यक आरोग्य सेवा पुरविण्यात आलेली आहे. त्यामुळे या वारकऱ्यांना जीवनदान मिळाले आहे.

संतश्रेष्ठ श्री ज्ञानेश्वर महाराज, जगद्गुरू श्री संत तुकाराम महाराज यांच्या पालखीसह राज्यातील विविध जिल्ह्यांतून आषाढी

एकादशीनिमित्त पंढरपूरला निघालेल्या संतांच्या पालख्या आणि दिंड्यांमध्ये सहभागी झालेल्या लाखो वारकऱ्यांना रस्त्यात काही त्रास जाणवला की लगेच उपचार मिळावेत, यासाठी आरोग्य विभागाने ‘भक्ती विठोबाची, सेवा आरोग्याची’ या उपक्रमाच्या माध्यमातून वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा पुरविली. या उपक्रमाच्या माध्यमातून पालखी मार्गावर आरोग्य विभागातर्फे प्रतिबंधात्मक, उपचारात्मक, आरोग्य संदर्भ सेवा देण्यात आली. ५ चित्रश्रींच्या माध्यमातून आरोग्य शिक्षण व जनजागृती करण्यासाठी

विभागामार्फत नावीन्यपूर्ण व कल्पक पद्धतीने विविध उपक्रम राबविण्यात आले. वारकऱ्यांना पालखी मार्गावर आणि मुक्कामाच्या ठिकाणी मोफत आरोग्य सेवा उपलब्ध करून देण्यात आली. त्यासाठी विभागाचे ४,३७६ अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांचे मनुष्यबळ रात्रंदिवस कार्यरत होते.

पालखी मार्गावर वारीमध्ये डॉक्टर, नर्स, आरोग्य सहायक, आशा, आरोग्य सेवक, शिपाई, सफाई कामगार अशा सर्व कर्मचाऱ्यांनी सेवा दिली. पालखी मार्गावर वारकऱ्यांच्या सेवेसाठी प्रत्येक पाच किलोमीटरवर ‘आपला

दवाखाना’ तात्पुरता उभारण्यात आला होता. तातडीच्या आरोग्य सेवेसाठी फिरत्या दुचाकी वाहनासह आरोग्यदूत तैनात ठेवण्यात आले होते. आषाढी वारीमध्ये पालखी मार्गावर मोठी गर्दी असल्याने प्रत्येक ठिकाणी अॅम्बुलन्स फिरू शकत नाही, त्यामुळे फिरते दुचाकी आरोग्यदूत प्रथमोपचार पेटीसह सज्ज ठेवण्यात आले होते. त्यांच्या माध्यमातून वारकऱ्यांना तातडीची आरोग्य सेवा पुरविण्यात आली. याशिवाय १०२ व १०८ या क्रमांकाच्या अॅम्बुलन्सही पालखी मार्गावर सेवा देण्यासाठी कार्यरत होत्या. पालखीमध्ये दिंडी प्रमुखांना

आरोग्य कीट देण्यात आली होती. याबरोबरच महिलांसाठी प्रत्येक ठिकाणी हिरकणी कक्षाची सुविधा देण्यात आली. पुणे परिमंडळ, पुणे व पुणे जिल्हा परिषद स्तरावरून २ आरोग्य पथके सुसज्ज रुग्णवाहिकेसह अवरित पालखी परतेपर्यंत होते.

श्री संत ज्ञानेश्वर महाराज पालखी दरम्यान ३,५६,३८९ वारकऱ्यांना, श्री संत तुकाराम महाराज पालखी दरम्यान २,२९,१८३ तर श्री संत सोपानकाका महाराज पालखी दरम्यान १९,३६४ वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा पुरविण्यात आली आहे.

मानाच्या इतर पालख्या व दिंड्यांमध्ये ८५,३८६ वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा देण्यात आली आहे. पंढरपूर संस्था व एचबीटी (बूथ) मध्ये ६२,६७० वारकऱ्यांना, पंढरपूर उपजिल्हा रुग्णालय व ट्रामा आयसीयू मध्ये ८६,९२२ वारकऱ्यांना तसेच तीन रस्ता शिबिरामध्ये ८३,५९५ वारकऱ्यांना आरोग्य सेवा पुरविण्यात आली आहे. आरोग्य सेवा पुरविण्यात आलेल्या बाह्यरुग्ण संख्या ९,१८,४९९ तर आंतररुग्ण संख्या ५,०१० अशी एकूण ९,२३,५०९ वारकरी भक्तांना आरोग्य सेवा पुरविण्यात आलेली आहे.

जात्यावरच्या ओव्या.....

सांगावा थाडते
नाही आला सांगल्यानं,
कठीण केलं मन
दादा मह्हा रंगील्यानं॥१५७॥

आदंन दिली गाय
तिच्या संग दिल दावं,
दादाचं बाई माह्हा
दूर सोयऱ्याचं गाव॥१५८॥

संदर्भ - शांताई इंगळे
संकलन - सौ. मनोरमा बोराडे
सहाशिक्षिका, छत्रपती संभाजीनगर

(सहन) शीलं परमं भूषणम्

ज्योतिर्मय साहित्य (सहनशीलतेतून तेज निर्माण करणारे जीवनमूल्य) परवा सहज मनशक्ती मासिकाचा जून महिन्याचा (२०२५) अंक चाळत होतो. त्यात जीवनगीता या नावाचे एक सदर आहे. त्यात श्रीकृष्णाने अर्जुनाला महाभारतातील युद्धाच्या वेळेस एक फार सुंदर उपदेश केला. श्रीकृष्ण म्हणतो, “ अर्जुना, तू सहन करायला शिक. आयुष्यात तुला देह मिळाला आहे. या देहासकट काही दुःख भोगायला शिक. शील हे सगळ्यात उत्तम असतं. पण सगळ्यात मोठं शील म्हणजे सहनशील होणं. मला दुःख झालं, त्रास झाला, तरी, सगळे लोक असेच वागतात, असं म्हणू नको. हे तुझ्या कर्माचं फळ आहे. शांत रीतीनं, भव्य रीतीनं तुला देहाचं सोनं करायचं असेल, तर सहन करायला शिक.“ हे वाचून मी आश्चर्यचकित झालो. सगळ्यात मोठं शील म्हणजे सहनशीलता असेल असं मला कधी वाटलं नव्हतं. इंग्रजीत शील या शब्दाला असा शब्द आहे. आपण मराठीत तो चारित्र्य या अर्थीही वापरतो. चारित्र्य ही संज्ञा तशी खूप व्यापक आहे. अनेक गोष्टींचा अंतर्भाव त्यात होतो. सचोटी, प्रामाणिकपणा, पारदर्शक व्यवहार आणि नातेसंबंध, निष्ठा आदी अनेक गोष्टी त्यात येतात. पण जेव्हा श्रीकृष्ण पार्थाला सांगतो की सगळ्यात मोठं शील म्हणजे सहनशील असणं, तेव्हा त्यात खूप काही अर्थ असला पाहिजे असं मला वाटायला लागलं. मग गीतेत या संदर्भातील एक श्लोक सापडला. श्रीकृष्ण अर्जुनाला सांगतात “मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः। आगमापायिनोऽनित्यास्तास्तितिक्षस्व भारत।।” (अध्याय २,

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

श्लोक १४) हे कुंतीपुत्रा, इंद्रियांचे विषयांशी संयोग हे थंडी-उष्णता आणि सुख-दुःख देणारे आहेत. ते उत्पन्न होतात व नाहीसे होतात, म्हणून अनित्य आहेत. तेव्हा हे भारता (अर्जुना), ते तू सहन कर. हीच तितिक्षा, हीच शीलता, हीच खऱ्या अर्थाने जीवन विजयाची पहिली पायरी आहे. “शील म्हणजेच खरे भूषण.“ हा विचार आपल्या भारतीय संस्कृतीचा र्म आहे. त्यात माणूस किती विद्वान आहे, श्रीमंत आहे, कीर्तिवान आहे हे महत्त्वाचं नाही; तर तो शीलवान आहे का? संयमी आहे का? सहनशील आहे का? हे अधिक महत्त्वाचं. शील म्हणजे काय? शील म्हणजे केवळ शालीन वागणं नव्हे, तर अंतःकरणात स्थिर मूल्यांची निष्ठा, परिस्थिती विपरीत असतानाही मनाचं संतुलन टिकवणं, अपमान, अन्याय, वेदना यांना विवेकाने आणि संयमाने सामोरं जाणं. शीलवान माणूस बाह्य सौंदर्याने नव्हे, तर अंतर्‍यामीच्या सौंदर्याने ओळखला जातो. शील म्हणजेच चरित्र, आचार, संयम आणि सहनशीलता यांचं सुंदर संमीलन. “शीलं परमं भूषणम्” हे केवळ एक संस्कृत वाक्य नव्हे, तर जगण्याची दिशा दाखवणारा दीपस्तंभ आहे. (क्रमशः)

॥ संत महात्म्य ॥
लेखक - मधुकर बोरीकर
9403061886

संत श्रेष्ठ श्री नामदेव महाराज यांचा अभंग

ज्योतिर्मय साहित्य मनातील विकार हे कमी होण्यासाठी आपणास निरनिराळे वैज्ञानिक अध्यात्मिक प्रयोग गिरवावे लागतात, पण ते समूळ पणे नष्ट होण्यासाठी ,प्राण हा उर्ध्व व्हावयास हवा. म्हणूनच ज्ञानेश्वर माऊली असे म्हणतात की “नासाग्रीचा वारा/ जो जात असे अंगुलिया बारा/ तो गचिये धरुनी माथारा आत घाली// नाकातून खाली वाहणारा उश्वास हा खाली अगदी कमी वहावा व तो मुलाधार चक्रापासून सुशुम्ना नाडीद्वारे वर सरकायला हवा. हा वर सरकत असताना तिथे आपानाशि याचा संयोग होतो व त्यासोबतच व्यान ,उदान आणि समान हे तीनही उप प्राण सर्व शरीरातून एकत्रित येऊन याचा योगाग्नी पेटतो. अग्नीरूप असणार हा प्राण सुशुम्नेतून वर सरकताना पेशींच्या सूक्ष्म स्तरावरील जीन्स मध्ये ढडलेले विकाराचे परमाणू जाळून तो नष्ट करतो. हा उर्ध्वरेता झालेला ला प्राण मस्तकातील सहस्त्रार केंद्रात रिचवल्या जात राहतो. योगग्री प्रचंड पेटलेला असल्यामुळे सर्व शरीर भर अग्नी चे तांडव चालू असते. बाह्यता अशा साधकाकडे पाहून कोणासही हा व्यक्ती अग्नी तांडव सहन करतो आहे हे जाणवत सुद्धा नाही. या योगग्री मुळे च अहंकार लीन होतो. हा अग्नीमय परमात्मा सर्व शरीरात व्यापल्या जातो. सहस्त्रार मध्ये प्राण रिचवत जातो त्यावेळेस पर्यंत आपला देहाभिमान संपल्या जातो. अहंकार लीन होतो. साधना काळापुरता का होईना पण देहाची जाणीव संपुष्टात येते व सहस्त्रार मध्ये बोध अवस्था येते. गुरुद्वारा अशा वेळेस अखंडपणे सोहम ध्यान लावायला सांगितले जाते.

या सहस्रार शिखरावर असतानाच तिन्ही गुण वात कफ पित्त हे रस हे समत्व स्थितीत येतात. म्हणजेच यावर जय मिळवल्या जातो. या स्थितीचे वर्णन नामदेव महाराज **त्रिकूट शिखरावरी **हे पां नवल परी अखंडीत धार वर्षे अमृताची** असे करतात. सहस्त्रार चक्रात प्राण उर्ध्व रेता होऊन सतत रिचवत राहत असताना तेथे अज्ञाचक्राच्या खाली अमृताचा कुंभ कलंडून त्या अमृताचा अनुभव साधक घेऊ लागतो. **म्हणून ही धार अमृताची अखंडित वाहत आहे** म्हणजेच येथे उर्ध्व रेता प्राण सतत रिचवल्या जात आहे असे नामदेव महाराज म्हणतात. हे जसे वर त्रिकूटाचे अनेक रूपे आपण पाहिली तसेच नाड्यांचे एक त्रिकूट आहे, ते म्हणजे इडा पिंगला व सुषुम्ना. नाकपुड्यातून आत घेणारा श्वास व ऊश्वास हा इडा व पिंगळा यांच्याद्वारे घेतला जातो हा श्वास मुलाधार चक्रातून वर सरकवीत नेला की तो सुशुम्नेद्वारे सहस्त्रार पर्यंत जातो. हा प्राणाचा उर्ध्व प्रवास हा केवळ ज्यांची कुंडलिनी माता सिद्ध गुरू द्वारा जागृत झालेली आहे अशा साधकास हा अनुभव येतो. महायोगात कोणातीही स्थिती स्वतःहून करायची नसते, तर ती आपोआप येते. म्हणून प्राण उर्ध्व होणे, तो सहस्त्रार मध्ये रिचवल्या जाणे व पुढील सर्व अनुभव हे गुरूकृपेने साधकाच्या दिव्य तपाने आपोआप येतात मुद्दाम करावे लागत नाहीत.तसेच त्याचा काहीही उपयोगही होत नाही सहस्त्रार हेच इडा पिंगला आणि सुषुम्ना या तीनही नाडींचे एकत्रित होण्याचे स्थान आहे. यातून तेजोमय प्राण वाहत असतो व सहस्त्रार हेच जणू त्रिवेणी संगम आहे या स्थितीत अग्नीमय झालेला प्राण हा साधकाला आकाश तत्वात स्थिर करतो म्हणून **त्रिवेणी संगमी गगन निर्मळ वाहे तेथे त्नात करू जाय आनंदमय** असे म्हटले आहे. सहस्त्रार पर्यंत ची ही जटिल प्रक्रिया होत असताना अहंकार लीन झालेला असतो मन हे संपलेले असते. विचार शृंखला केव्हाच संपलेली असते. बुद्धी विषयाकडे न राहता आत्म्याकडे दृढतेने वळलेली असते. विकार पूर्णपणे संपलेले असतात. त्यामुळे अविद्येचे मळभ नष्ट होऊन आत्म्याचा दिव्य, लखंडखीत प्रकाश बुद्धीवर पडतो व ज्ञानप्राप्ती होते. विचार संपलेले असतात तरीही आत्म्याचा प्रकाश बुद्धीत पडल्यावर बुद्धीत एक स्फुरणा येते त्यास स्फुरणेशला विवेक म्हणतात. हा विवेक पुष्ट झाल्यावर ऋतुंबरा प्रज्ञा प्रकटते. अशा ऋतुंबरा प्रज्ञेच्या योगाने संत चिरकाल टिकणारे अभंग निर्मित करू शकतात. (क्रमशः)

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य वास्तविक काही न करणे, आपण काही करतो आहोत किंवा आपल्याला काही करायचे आहे असे न वाटणे, हाच परमार्थ. देहाने, मनाने एकसारखी चळवळ करायची आपल्याला सवय लागली आहे. देहाला स्वस्थ बसायला लावणे कठीण, मनाला स्वस्थ बसायला लावणे हे त्यापेक्षा कठीण आणि देहाने कर्म करीत असताना मनाला

स्वतःला सुधारण्याचा प्रयत्न करावा

स्वस्थ बसविणे हे अत्यंत कठीण. मनाला खरे म्हणजे स्वास्थ्य हवे; पण ते मिळविण्याकरिता साधन, म्हणजे प्रयत्न करणे जरूर आहे. मनाचे स्वास्थ्य बिघडायला कारणे तीन; एक, आपल्या इच्छेविरुद्ध गोष्ट होणे; दोन, मागच्या आपल्या बऱ्यावाईट कर्मांची आठवण होणे; आणि तीन, उद्याची काळजी लागणे. आता, जो तो आपल्या इच्छेप्रमाणे व्हावे असे म्हणणार, मग सर्व तुमच्या इच्छेप्रमाणे कसे चालतील ? तुमच्या इच्छेविरुद्ध गोष्टी होणारच. तेव्हा स्वास्थ्य बिघडू न देण्यासाठी, आपली इच्छाच नाहीशी करावी; अमुक गोष्ट मिळावी ही बुद्धीच नाही ठेवू; हाव सोडावी, लोकांची आस सोडावी; जे काही होते ते ‘रामाच्या इच्छेने झाले’ म्हणावे. प्रत्येक गोष्ट ‘रामाने केली’ म्हणणे, म्हणजे अखंड भगवंताच्या अनुसंधानात राहणे.

आपला अहंपणा खरोखर किती खोल गेला आहे पाहा ! समोर दिसत असलेल्या गोष्टीकडे बेमालूम डोळेझाक करून, आपण आपल्या दोषांचे खापर विनविद्वक्त दुसऱ्यावर फोडायला तयार होतो. अमक्याममक्याच्या नादाने आपला मुलगा बिघडला असे आपण म्हणतो, कारण आपलाच मुलगा खराब हे म्हणवत नाही ! ते म्हणण्याची लाज वाटते, म्हणून दुसऱ्याच्या मुलाला आपण वाईट

म्हणतो. आपला मुलगा आपल्या डोळ्यादेखत संगतीच्या योगाने एवढा बिघडतो, तर मग संगतीचा परिणाम केवढा असला पाहिजे ! संगतीचा परिणाम जर एवढा मोठा आहे, तर संतसंगतीत असताना आपल्यात सुधारणा का दिसू नये ? संतसंगतीने मग आपण निश्चित सुधारायला पाहिजे ! पण तसे तर दिसत नाही; मग नडते कुठे ? याचे मुख्य कारण म्हणजे, आपण स्वतःला सुधारण्याचा प्रयत्नच करीत नाही. आपल्याला सर्व समजते, पंतु प्रयत्न करायला नको ! वासनेच्या जाळ्यातून बाहेर पडण्याचा आपण प्रयत्न करीत नाही. त्यामुळे वासनेतच आपण जन्माला येतो, आणि वासनेतच आपला अंत होतो. याकरिता एकच खात्रीचा उपाय आहे, आणि तो म्हणजे भगवंताला अनन्यभावाने शरण जाणे. “ रामा, तुझ्यावाचून माझी यातून सुटका नाही. तू ठेवशील त्यात मी आनंद मानीन. तुझे प्रेम मला लागू दे. ” असे कळकळीने रामाला सांगावे आणि सदैव त्याचे नाम हृदयात ठेवावे. तो उदार परमात्मा तुमच्यावर कृपा केल्याशिवाय राहणार नाही, याची खात्री बाळगा.

वासना मारायला भगवंताचे अधिष्ठान हा एकच उपाय आहे.

अक्रोड...

ज्योतिर्मय साहित्य विविध प्रकारच्या ड्राय फ्रुटमधले हे एक दर्जेदार, पौष्टिक फळ आहे, अक्रोडात अनेक आरोग्यदायी गुणधर्म आढळत असून शरिराची रोगप्रतिकारशक्ती वाढवण्यासाठी हे अतिशय फायदेशिर आहे. अक्रोडला “ब्रेन फूड” असे म्हणतात. अक्रोडात खुप प्रकारचे विटामिन असतात, जसे कि, विटामिन , , , , १२, विटामिन , म्हणूनच याला विटामिनचा राजा म्हणतात. अक्रोड आपल्या मेंदूसाठी खुपच फायदेशिर आहे. हे जवळपास मानवी मेंदू सारखेच दिसते, याच्या सेवनाने मानसिक ताण दूर होतो, मन प्रसन्न होते, बौद्धिक पातळी वाढते(. .). स्मरणशक्ति वाढते, अक्रोडात शक्तिशाली न्युरो प्रोटेक्टिव कंपाउंड सारखे विटमिन . -३ व एंटी ऑक्सिडंट असतात. ज्यामुळे मेंदूला सुरक्षा मिळते. अक्रोड हे हृदयासाठीही लाभदायक आहे. याच्या सेवनाने शरिरातील चरबी कमी होते, कोलेस्ट्रॉल नियंत्रणात राहते. कारण ओमेगा-३ फैटि एसिड जे हार्टकरता उपयोगी आहे, ते विपुल आहे, अक्रोडात या कॅसरविरोधी घटकाचे प्रमाण जास्त

असते त्यामुळे दररोज अक्रोड खाल्ल्यामुळे ब्रेस्ट कॅसर, प्रोस्टेट कॅसर, व मलाशयाचा कॅसर होण्याचा धोका कमी होतो, अक्रोड खाण्यामुळे भूक कमी लागते, त्यामुळे वजन कमी करण्यासाठी उपयोग होतो, व याच कारणांमुळे डायबेटिस२ आटोक्यात राहतो, अक्रोडामूळे रक्तातील साखर नियंत्रित राहते. उच्च रक्तदाब आटोक्यात राहतो. अक्रोड हा दुर्बल, अशक्त व्यक्तिंकरता खूपच लाभदायी आहे, सकाळी उठून २-३ अक्रोडांचे सेवन करावे, वरून एक कप दूध घ्यावे. ज्या पुरुषांमध्ये शुक्रजंतू कमी असतात, ज्यामुळे ते प्रजोत्पादन करू शकत नाही, अशांनी नियमित अक्रोडाचे सेवन केल्यास फायदा होतो, अक्रोड हे वातघ्न असल्याने संधिवात, सायटिक,

संकलन - डॉ. प्रमोद ढेरें (निसर्ग उपचार तज्ञ) पिंपरी-चिंचवड, पुणे. आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक संपर्क - ९२ ७९ ६६९ ६६९

सांधेदुखी, आमवात, या आजारावर चांगले परिणाम देते. ज्यांना गुडघे दुखीचा तीव्र

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी, पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

आत्मनिवेदनभक्त

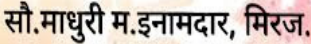
ज्योतिर्मय साहित्य भगवंत शाश्वत आहे. तो सत्तारूप, सूक्ष्म अतीसूक्ष्म आहे त्याचा शोध लागल्यावर आपल्यातील विवेकाच्या जोरावर जगामध्ये असलेल्या अशाश्वत स्थुल, गोष्टी बाजूला होतात वैराग्याचा उदय होतो देहबुद्धी हरते व आत्मबुद्धीचा उदय होतो. व ज्ञानी मनुष्य आनंद सागरात पोहोतो. ज्ञानाचा स्वानंदानुभव घेतो. एकदा का ज्ञान मिळाले की अविद्या संपूर्ण नाश पावते. अखंड समाधाचा मार्ग सापडतो. प्रपंचातील सुखदुःख हे केवळ ज्ञान व भक्तित आहे. हे समजण्याची पात्रता भक्तिने मिळते. ज्ञानामृत घेत असताना त्यागाची, वैराग्य, तन्मयता, ताजेपणा, नावीन्य सारखाच वाटतो. फरक असा की. माणसाच्या मनातले अज्ञान नाहीसे होऊन ब्रम्हज्ञान प्राप्त होते.तरीपण त्याची भक्ति यत्किंचितही कमी होत नाही. तो कुठल्याही द्वैताला बळी पडत नाही. मित्रांनो अद्वैतभक्ति हीच होय. श्री समर्थांच्या सारखे मुक्त महायोगी, महामानव, महाश्रेष्ठी हा आत्मनिवेदन भक्तीचा स्वानंदरस स्वतः चाखतात व आपल्याला ही तो देतात ह्यासाठी तरी दासबोधाचे चिंतन मनन, आचरण केले पाहिजे. (क्रमशः)

॥ निरूपण ॥
ह.भ.प. चंद्रहास शास्त्री
सोनपेठकर

ज्योतिर्मय साहित्य **जगदम्ब नमस्तुभ्यं सकलैश्वर्यदायिनि। भुक्तिमुक्तिप्रदायिन्वी श्रीरूपिणि नमो नमः॥ ३६ ॥** सकल ऐश्वर्य प्रदान करणारे, जगदंबिके, तुला नमस्कार असो. हे श्रीरूपिणी, भुक्ती-मुक्ती-प्रदायिनी, तुला नमस्कार असो. **जगदम्ब नमस्तुभ्यं रेणुराजसुते नमः। भक्तकामप्रदे देवि नमो नमो नमो नमः॥ ३७ ॥** जगदंबिके, तुला नमस्कार असो.रेणुराजाच्या सुते, तुला नमस्कार असो. भक्तांच्या कामना फलद्रूप करणारे देवी, तुला त्रिवार नमस्कार असो. **जगदम्ब नमस्तुभ्यं चन्द्रहाससुशोभिते। शस्त्रहस्ते नमस्तुभ्यं सिंहध्वजे नमोस्तुते॥ ३८ ॥** जिच्याहातामध्ये, चंद्रहास नावाची तलवार शोभून दिसते, अशाजगदंबिके, तुला नमस्कार असो. हातात शास्त्रे धारण करणारे, तुला नमस्कार असो. सिंह जिचे वाहन आहे, अशा तुला नमस्कार असो. **जगदम्ब नमस्तुभ्यं प्रसन्नवदन नमः। सुहाय्यवदने देवि त्वत् प्रसादाय काङ्क्षये॥ ३९ ॥** जगदंबिके, तुला नमस्कार असो. हेप्रसन्नवदने तुला नमस्कार असो. हे सुहाय्यवदने देवी, मी तुझ्या प्रसादाची कामना करतो.

॥ श्री राम कथा ॥
अ
वक्ते : आदरणीय श्री चैतन्य महाराज देगलूरकर

ज्योतिर्मय साहित्य सर्व जनता या तिघां सोबत बाहेर पडली.संध्याकाळी त्यांचा मुक्काम नदी जवळ पडला.रामाला असे वाटले की ही प्रजा घेऊन पुढे जाता येणार नाही हे जाणून त्यांचा डोळा चुकवून सुमंता सहित ,गुपचूच तिथून ते तिघे बाहेर पडले. तिथून ते भारद्वाज ऋषीकडे गेले. त्यांनी चित्रकुटवर जा असा सल्ला दिला.स्त्यात यमुना लागली.यमुना व सीता यांचा संवाद आहे. चित्रकुटावर वाल्मीक ऋषी यांचा आश्रम होता. त्यांना रामाला तुम्ही येथे झोपडी बांधा.लक्ष्मनाने एक कुटी बांधली.कुटी असली तरी त्याची वास्तू शांती करावी असा शास्त्र संकेत आहे.यानंतर सुमंत यांना त्यांनी परत पाठविले.दुःखी झालेले दशरथ कौसल्येजवळ निजून होते.सुमंताला पाहून पुन्हा दशरथाला दुःख झाले.जनताही दुःखी होती. लोक म्हणाले राम राजा झाला नाही हे वाईटच झाले पण तू त्याला राजा करायचे म्हणून संकल्प करून तू राम्यपद सोडले.राम ही राजा झाला नाही मग हे राज्य राजाविणा राहून कामा नये.मग तू भरतास बोलावून राजा कर.सरळ अश्वपतील हे कळू नये पण भारतास बोलावून घ्यावे म्हणून वसिष्ठानी बोलावू पाठविले.अश्व पतीने तिथे सर्व क्षेम आहे ना? असे विचारले. दशरथ विलाप करताना त्यांनी श्रावण बाळाच्या पित्याने जो शाप दिला प्रमाणे पुत्र वियोगात त्याचे प्राणोत्क्रमण झाले. अशौच असून भरताकडे मिळई पाठविली कारण तो इथे येई पर्यंत त्याला कळू द्यायचे नव्हते.तो अयोग्यात आला सर्वत्र सुतकाचे वातावरण होते.भरत प्रथम कैकयी कडे गेला तिने तुझा बाप मेला असे सांगितले.त्याला खूप दुःख झाले.त्याने पित्या समान राम कोठे आहे? मग त्याला कैकयीचे कर्तृच कळले.त्याने तिचा धिक्कार केला.त्याला कौशल्याने समजावले. (क्रमशः)

ऑनररी डॉक्टरच्या पदव्या देऊन विविध संस्थांनी त्यांना सन्मानित केले आहे. त्यांच्या या कार्याची नोंद लंडन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, ओयासिक बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, एशियन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, हज-ह-इन एशियन रेकॉर्ड्समध्ये विक्रमी नोंद झालेली आहे. सेक्स विषयक कोणताही प्रांतिअसो फक्त एकदा प्रेस करून त्यात समाविष्ट नाही. त्यामुळे एखाद्या मोठ्या

संपादक, ज्योतिषमय साहित्याच विद्यापाठ

॥ सदगुरु प्रसादे पावन व्हावे ॥

ज्योतिर्मय **साहित्य**
॥ ज्ञानमूलं गुरु:मुर्ती पूजामुलं गुरुः पदंम् ॥
॥ मंत्रमुलं गुरु:वाक्यं मोक्ष मुलं गुरुः कृपा ॥
॥
॥ गुरु ब्रम्हा गुरु विष्णू गुरु देवो महेश्वरः
॥
॥ गुरु साक्षात परब्रम्ह तस्मै श्री गुरवे नमः
॥
आषाढ शुक्लपक्ष पौर्णिमेला गुरुपौर्णिमा म्हणतात. ह्या दिवशी महर्षि वेदोव्यासांचे पूजन करण्याची प्रथा आहे. आपल्या संस्कृतीत गुरुशिष्यांचे नात्याला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. जसे महर्षि व्यास आणि गणेश, वसिष्ठऋषी आणि श्रीराम,गोरक्षनाथ –निवृत्तीनाथ –ज्ञानेश्वर,जनार्दन स्वामी–एकनाथ महाराज, नामदेव महाराज–विसोबा खेचर. रामकृष्ण परमहंस– स्वामी विवेकानंद,स्वामी शिवानंद सरस्वती –सद्गुरु ॐ मालतीदेवी,ही परंपरा आहे.

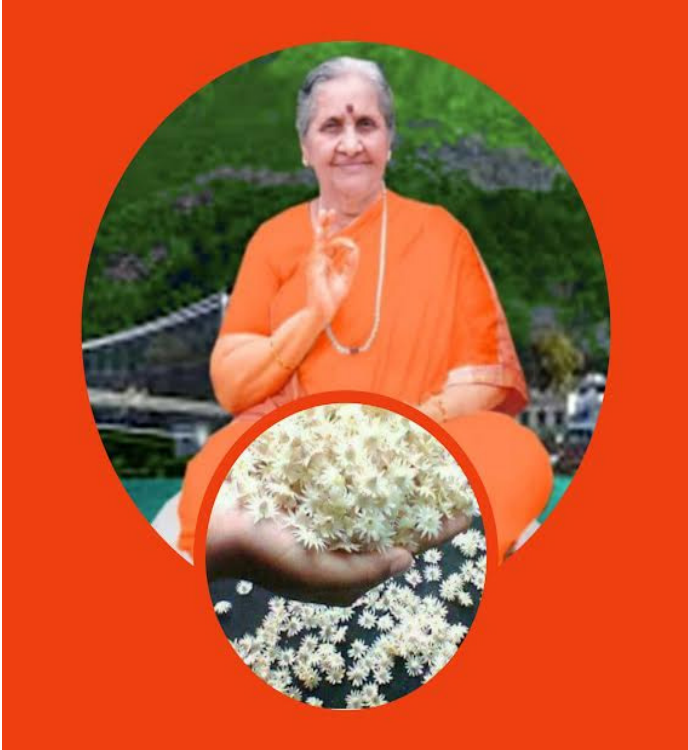
प्राचीन काळात विद्यार्थी आश्रमात शिक्षण घेत .त्यावेळी श्रध्देने गुरुपुजन करून यथाशक्ति गुरुदक्षिणा देत होते.

या दिवशी आपण आई–वडिल–शिक्षक– आपल्या कला, क्रिडा,संगीत, विज्ञान, व्यवसायातील आपले मार्गदर्शक गुरु– व आध्यात्मिक क्षेत्रातील सद्गुरूंचे प्रामुख्याने पुजन करतो.आपण बघतो गुरुपौर्णिमेला शेगांव श्री गजानन महाराज ,अक्कलकोट श्री स्वामी समर्थ ,गोंदवले श्री ब्रमदहचैतन्य गोंदवलेकर महाराज ,शंकरमठ पुणे. श्री शंकर महाराज ,मिरज ओम मालतीआई ,गुरुडेश्वर वासुदेवानंद सरस्वती याठिकाणी गुरुपौर्णिमा उत्सव सर्व साधक एकत्र येऊन मोठ्या प्रमाणावर साजरा करत असतात.

चौऱ्यांशी लक्ष योनी नंतर मानवजन्म प्राप्ती होते. जन्ममृत्यूच्या फेऱ्यातून मोक्षप्राप्तीची वाट दाखवणारे सद्गुरु मिळणे अतिशय भाग्याचे असते.

गुरु मंत्र म्हणजे एक अभिवचन असते. गुरुला दिलेले वचन असते. गुरुप्रती काया वाचा मनाने तन मन धन याने सर्वार्थाने केलेले समर्पण असते. स्वच्छेने स्वीकारलेले बंधन असते. गुरु मंत्र घेईपर्यंतच तुम्हाला गुरु मंत्र घ्यायचा की नाही या निर्णयाचा अधिकार असतो. ज्या क्षणी तुम्ही गुरुमंत्र घेता त्याच क्षणी तुमची सर्व सूत्रे सद्गुरु कडे जातात. तुमचा स्वयंनिर्णयाचा अधिकार संपुष्टात येतो. म्हणून गुरुर्वाक्यं प्रमाणं असे आपण म्हणतो. गुरुसाठी समर्पणाची तयारी ठेवावी लागते. गुरु प्रती अढळनिष्ठा संपूर्ण श्रद्धा आणि विश्वास असावा लागतो. गुरु मंत्र घेतल्याने तुमच्या कुठल्याही भौतिक समस्या सुटणार नाहीत. गुरु मंत्र म्हणजे समस्या मुक्तीचे साधन नाही तर अध्यात्मिक वाटचालीचा खडतर मार्ग आहे. गुरु व गुरुमंत्र तुम्हाला तुमच्या योग्यतेप्रमाणे तुम्ही जसजसे गुरुकृपेला पात्र होत जाल त्याप्रमाणे तुमची आध्यात्मिक प्रगती होत असते. म्हणजेच गुरुकृपेने तुमचा आध्यात्मिक वाटचालीचा खडतर मार्ग सुकर होत जातो. गुरुप्रती आदर,श्रध्दा,दाखवण्याचा गुरुपौर्णिमा अतिशय महत्त्वाचा असा हा दिवस.ह्या दिवशी अनेक,शाळा, मठ,मंदिर, आश्रम,गुरुकुलात, गुरुपुजन करून आपल्या सद्गुरु प्रती कृतज्ञता व्यक्त केली जात असते.

आई –वडिल हेआपले पहिले गुरु आहेत. मुलांवर योग्य संस्कार करून एक चांगली व्यक्ती बनण्यासाठी ते

आपल्याला सक्षम करतात.त्यानंतर शालेय जीवनात शिक्षक हे गुरु स्थानी असतात. पण आज काहीच शाळा,कॉलेजेस मध्ये विद्यार्थी आपल्या शिक्षकरूपी गुरु

दिलीप देशपांडे. जामनेर, जळगांव

समोर नतमस्तक होताना दिसतात. तरीपण खेदाने म्हणावे लागतेय की जेवढे ईतर दिवस आणि डे साजरे करण्याचे एक फँड सुरु आहे,त्यात ह्या दिवसाला शाळा–कॉलेजेस मध्ये फारस महत्त्व दिल जात नाही ही सत्य परिस्थिती नाकारून चालणार नाही. आणि आता तसे शिक्षक– विद्यद्यार्थ्यांचे संबधही राहिलले नाहीत, हेच प्रमुख कारण म्हणावे लागेल.

आध्यात्मिक मार्गातील अनेक व्यक्ती आपल्या सद्गुरूंचे भक्तीभावाने पुजन करून आशिर्वाद घेतात. गुरुपौर्णिमा ही सद्ुरूंचे पुजनाची पौर्णिमा आहे.प्रत्यक्ष शक्य असेल तर प्रत्यक्षात नाही तर घरीच गुरुपूजन करतात.

हार, फुलं, गुरूचरणी वाहून काही गोड पदार्थ, पेढे, अर्पण करतात. यथाशक्ति, ऐपती नुसार गुरुदक्षिणा अर्पण करतात.आणि दिवस गुरुसेवेत,गुरुसान्निध्यात घालवतात.

गुरु आपल्या जीवनातला अज्ञानरुपी अंधकार दूर करून. ज्ञानाचा,प्रकाशाचा मार्ग दाखवतात. आनंदीजीवन कसे जगावे शिकवतात.गुरु शब्दाचा अर्थच मुळात अंधार नाहीसा करणे हा आहे.गुरु ज्ञानाचा सागर असतात. गुरुजवळ विनम्रभावानेने गेल्यावर ते आपला रिकामा लोटा ज्ञानरुपी जलाने भरून देतात.गुरुच्या कृपेनेच शिष्य मोठे कार्य करू शकतो.निवृत्तीनाथ ह्याच्या गुरुकृपेतूनच ज्ञानेश्वरांच्या हातून ज्ञानेश्वरी लेखनाची महत कार्य घडलं.

छत्रपती शिवाजी महाराज एकदा शिवथरघळलीला आपल्या तलवारी अभिमंत्रीत करायला व समर्थांचे

विविधा

दर्शनला गेले होते.महाराजांनी विडा.तांबुल खाणे सोडले होते.ही गोष्ट समर्थाना माहित होती.दर्शना नंतर समर्थानी महाराजांचे हातावर विडा ठेवला,महाराजांनी तो तात्काळ भक्षण केला.समर्थ महाराजांना म्हणाले राजे–“आम्ही ऐकले होते तुम्ही तांबुल विडा वर्जिला ऐसे “? त्यावर महाराज तात्काळ म्हणाले– महाराज “आम्ही विडा,तांबुल नाही सेवीला,आम्ही प्रसाद सेविला “असा भाव,व दृढश्रध्दा,गुरुप्रती हवी.

॥ गुरुब्रँह्मा गुरुर्विष्णु: गुरुर्देवो महेश्वर:॥

॥ गुरु साक्षात परब्रम्ह तस्मै श्री गुरवे नम:॥
हा श्लोक आपण रोज म्हणत असतो. गुरु हे प्रत्यक्षात ब्रम्हा,विष्णू, आणि महेश म्हणजेच शिव आहेत.आणी साक्षात परब्रम्हच आहेत.अशा गुरूंना आपण नमस्कार करतो. आपण बघतो, माणूस किती मोठा असो,श्रीमंत असो,अधिकारी असो गुरु चरणाशी नतमस्तक होतो.ज्ञान प्राप्तीसाठी, जीवनात आत्मानंद मिळवण्यासाठी त्याला गुरूची आवश्यकता

ही असतेच.गुरु शिवाय जीवन अपूर्णच आहे म्हणावे लागते.गुरु कडून प्रेरणा मिळत असते.

म्हणून म्हणतात– सद्गुरु सारीखा असता पाठीराखा.॥ इतरांचा लेखा कोण करी.॥ म्हणुन.... धरावे पाय आधी सद्गुरुचे.

आयुष्यात सुख दुखा:चे अनेक चढउतार येत असतात.माणूस खचून जातो.अशावेळी आपले सद्गुरुच पाठीशी उभे असतात.आपल मनोवल वाढवित असतात.

अडचणीतून मार्ग दाखवितात. आयुष्याचा पथ हा दुर्गम, अवघड डोंगर घाट.॥

गुरुविण कोण दाखविल वाट.॥ आज आपण बघतो, गावागावात,

शहरात,कॉलन्या–कॉलन्या मध्ये गुरुपौर्णिमा उत्सव मोठ्या उत्साहात साजरे केले जातात.

ते व्हायलाच हवे. फक्त त्यात केवळ उत्सवीपणा नसावा. असे मोठे मोठे उत्सव साजरे करण्या बरोबर आपल्या सद्गुरूंनी आपल्याला जे ज्ञान दिले आहे,जी शिकवण दिली आहे,जो उपदेश दिला आहे,त्याचे आचरण करणे . गुरुमंत्र दिला आहे त्याचा जप करणे.साधना करणे.नामात तल्लीन होणे.हीच खरी गुरुपूजा आणि गुरुदक्षिणा आहे.सद्गुरूंना हेच अपेक्षित असते. ह्याच प्रत्येकाला किती भान आहे ?हे लक्षात ठेवणे महत्त्वाचे आहे.नेमका त्याचाच विसर पडत चाललाय असे वाटत नाही का?

गुरुपौर्णिमेला आपल्या सद्गुरूंचे पुजन करून यथाशक्ती गरुदक्षिणा अर्पावी व प्रसाद घ्यावा आणि “सद्गुरु प्रसादे पावन व्हावे“ आणि आपल्या सद्गुरूंचे आशिर्वाद घ्यावेत .

मिरज निवासी माझ्या सद्गुरु ओम मालतीआईंचे चरणी कोटी प्रणाम.

गुरुब्रँह्मा गुरुर्विष्णु गुरुर्देवो महेश्वरा । गुरु साक्षात परब्रम्ह तस्मै श्री गुरवे नमः ॥

कलात्मक दिग्दर्शक गुरुदत्त

ज्योतिर्मय

साहित्य
अगदी थोड्या काळात ज्यांनी आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटून हिंदी चित्रपट सृष्टीत आपले नाव अजरामर केले त्या हिंदी चित्रपट सृष्टीतील ज्येष्ठ अभिनेते, दिग्दर्शक आणि निर्माते गुरुदत्त यांची आज जयंती. आज त्यांची १०० वी जयंती. गुरुदत्तजींच्या १०० व्या जयंतीनिमित्त त्यांच्या आठवणींना उजाळा देणारा हा विशेष लेख.

गुरुदत्त हिंदी चित्रपट सृष्टीत जिवंतपणीच अख्यायिका बनलेले व्यक्तिमत्व. आजही गुरुदत्त यांचे नाव घेतले की आठवतात ते त्यांचे कलात्मक चित्रपट मग ते चौदहवी का चांद असोत की कागज के फूल, सी आय डी असोत की मी. अँड मिसেস ५५ आरपार असोत की प्यासा. त्यांच्या प्रत्येक चित्रपटात आणि चित्रपटातील प्रत्येक दृश्यात कलात्मकता दिसून येते. चित्रपट कलात्मक असूनही त्यांच्या चित्रपटांना प्रेक्षकांची पहिली पसंती मिळत असे म्हणूनच त्यांना कलात्मकता आणि व्यावसायिकता यांच्यात सुवर्णमध्य साधणारा संवेदनशील निर्माता दिग्दर्शक म्हंटले जाते. वर उरलेख केलेले सर्व चित्रपट हिंदी चित्रपट सृष्टीतील माईल स्टोन चित्रपट आहेत. आजही फिल्म अँड टेलिव्हिजन इन्स्टिट्यूट मध्ये शिक्षण घेत असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना हे चित्रपट आवर्जून दाखवले जातात. त्यांच्या प्रत्येक चित्रपटाला समीक्षकांची तर पसंती मिळालीच पण प्रेक्षकांनी ही चित्रपट डोक्यावर घेतले. साहिब बिबी और गुलाम या चित्रपटाला तर राष्ट्रपतींचे सुवर्णपदक मिळाले. या चित्रपटातील गाणीही लोकप्रिय झाली. आजही ती तितकीच लोकप्रिय आहेत मग ती बाजी चित्रपटातील आज की रात पिया दिल् ना तोडो... जाल मधील ये रात ये चांदणी फिर कहा.... आरपार मधील बाबूजी धीरे चलना..... सी आय डी मधील तर सर्वच गाणी लोकप्रिय झालीत मग ती आँखो ही आँखो मे इशारा हो गया... लेके पहला पहला प्यार... ये दिल है मुश्किल जिना यहा... मी अँड मिसেস ५५ मधील थंडी हवाये काली घटाये.... प्यासा मधील जाने वो कैसे लोग थे... कागज के फूल मधील वक्त ने किया क्या हसी सितम... चौदहवी का चांद मधील चौदहवी का चांद हो या आफताब हो.. साहिब बिबी और गुलाम मधील ना जाओ सय्या छुडाके बैया..... त्यांच्या चित्रपटातील सर्व गाणी सुमधुर होती म्हणूनच ती गाणी लोकप्रिय ठरली. केवळ गाणीच नाही तर त्यांच्या चित्रपटातील संवादही लोकप्रिय झाले. गुरुदत्त यांच्यावर बंगाली साहित्य आणि विचारांचा मोठा

नृत्य दिग्दर्शक म्हणून नोकरी मिळाली. तिथेच त्यांची ओळख देव आनंद यांच्यासोबत झाली ओळखीचे रूपांतर मैत्रीत झाले आणि पुढे ही मैत्री इतकी घट्ट झाली की दोघांनीही एकमेकांना आपल्या चित्रपटात संधी दिली. देव आनंद यांच्या बाजी आणि जाल या चित्रपटाचे दिग्दर्शन गुरुदत्त यांनी केले तर गुरुदत्त यांनी निर्माण केलेल्या सी आय डी या चित्रपटात देव आनंद हे नायक होते .

गुरुदत्त हे एक महान चित्रपट कर्मी होते त्यासोबतच ते एक माणूस ही होते. इतर माणसांप्रमाणे त्यांच्यातही गुणदोष होते. बाजी या चित्रपटाच्या सेटवर गुरुदत्त यांची गीता रॉय या बंगाली अभिनेत्रीशी ओळख झाली. ओळखीचे रूपांतर प्रेमात झाले आणि त्यांनी विवाह केला. त्यांना तीन मुलेही झाली पण दोघांचे एकमेकांशी पटले नाही दोघात किरकोळ कारणांमुळे वाद होऊ लागला. दररोज होणारा वाद टाळण्यासाठी गीता रॉय मुलांना घेऊन घराबाहेर पडल्या, वेगळ्या राहू लागल्या याच दरम्यान गुरुदत्त हे वहिदा

रहेमान यांच्या जवळ गेल्याचे बोलले गेले मात्र वहिदाजींना आपले करियर करायचे असल्याने त्या या नात्यात अडकल्या नाहीत. या सर्व कारणांनी गुरुदत्त कमालीच्या डिप्रेशनमध्ये गेले आणि तो काळा दिवस उजाडला. ९ ऑक्टोबर १९६४ रोजी पत्नी गीता रॉय मुलांसह त्यांना भेटायला येणार होत्या मात्र त्या आल्या नाहीत त्यामुळे चिडलेल्या गुरुदत्त यांनी रागाचा भरात झोपेच्या गोळ्या खाल्ल्या. त्यांना हॉस्पिटलमध्ये एंझिमिट करण्यात आले पण दुसऱ्याच दिवशी म्हणजे १० ऑक्टोबर १९६४ रोजी त्यांची प्राणज्योत माळवली.

अवघ्या ३९ वर्षांचे आयुष्य त्यांना लाभले. त्यांच्या निधनानंतर प्रख्यात शायर कैफी आझमी यांनी लिहिलंय

रहनेको सदा दहमे आता नहीं कोई
तुम जैसे गये वैसे जाता नहीं कोई
एक बार तो मौत भी घबरा गई होगी
यू मौत को सिने से लगाता नहीं कोई

जीवनविषयक दृष्टिकोनाचे सार “अदम्य जिद्द”

ज्योतिर्मय **साहित्य**
(मागील अंकावरून)
कला जगण्यास सहाय्यभूत ठरते. अब्दुल कलाम यांनी ग्रंथसंबंधी खूप सुंदर विवेचन केले आहे. ते म्हणतात की चांगला ग्रंथ हाती येणे आणि तो आपल्याजवळ असणं ही जीवनातील चिरस्थायी समृद्धी आहे. उत्तम ग्रंथ आपला कायमचा सोबती बनतो. जीवनप्रवासातील मार्गदर्शक ग्रंथ ठरतात. मनोसमर्थ्यांवर वैश्विक सत्याचा उलगडा करायला शिकले. अल्बर्ट आईन्स्टाईन वयाच्या बाराव्या वर्षी गुरु मॅक्स भूमितीच न्यूकलियाइड भूमितीच पुस्तक दिले होते. अब्दुल कलामांची आवडती पुस्तके लिलियन आयश्लर वॉटसन यांनी संपादित केलेलं लाईट्स फ्रॉम मेनी लॅम्प्स “ हे पुस्तक त्यांचे जिवलग मित्र बनून गेले.अनेक समस्या आल्यावर त्यांनी हे पुस्तक वाचले त्या पुस्तकाने त्यांचे अश्रू पुसले. मन आनंद काठोकाठ भरले तेव्हा तेव्हा हेच पुस्तक त्यांचे हृदयास स्पर्श करी. दुसर पूजनीय पुस्तक तिरुवल्लूर्व यांचे तिरुक्कुरल या पुस्तकामुळे जीवनात आचरण कसे असावे याच उत्कृष्ट मार्गदर्शन मिळत. तिसरं पुस्तक “मॅन द अनोन“ याच लेखक डॉ. अलेक्झस . आजारणात शरीर व मन या दोघांनाही असणारी उपचारांची गरज

या पुस्तकात अधोरेखित केली आहे.

मानवी शरीर ही यांत्रिक पद्धती नाही तर ही गुंतागुंतीची व संवेदनक्षम प्रतिक्रिया यंत्रणेचा समावेश असणाऱ्या मानसिक शारीरिक यंत्रणेने बनलेली बुद्धिवान व एकात्म अशी निरनिराळ्या परस्परोपकारी घटकांची संघटित संस्था आहे.

ग्रंथ माझे सदैव मित्र होते गेल्या पन्नास वर्षांहून अधिक काळ ग्रंथांनी मला स्वप्न दिली. स्वप्नामधून जीवितध्येय गवसली ग्रंथांची मला ध्येयपूर्तीसाठी आत्मविश्वासन सज्ज होण्यास सहाय्य केलं. अपयशाच्या प्रसंगी गरंठणीच मला धैर्य दिलं. उत्तम ग्रंथ माझ्यालेखी देवदूत होते. एरवीही ते माझ्या काळजाला हळुवार स्पर्श करतात. म्हणूनच मी माझ्या तरुण मित्रांना सांगतो ग्रंथांची मैत्री जोडा, ग्रंथ तुमचे उत्तम मित्र असतात. लेखक समाजाची सदसद्विवेकबुद्धी जागृत ठेवण्याचे काम करतात. दिवसभरात फक्त एक तास वाचनासाठी राखून ठेवा तुम्ही काही वर्षात ज्ञान केंद्र बनाल. संगीत व नृत्य यांचा उपयोग जागतिक शांती प्रस्थापित करणारी व परस्परांना एकत्र गुंफणारी शक्ती म्हणून केला जाऊ शकतो. नाटक , नृत्य संगीत याबद्दल अब्दुल कलामांचे विचार समृद्ध पारंपरिक घडवण्यास होतो. देशातील विचारवंत हे देशाचे झळाळती वैभव असते.

ही अब्दुल कलाम यांची

कविता जीवन उत्सव संदेश देणारा आहे. प्रत्येक चित्रकार कलाकार हे त्याला समृद्ध करणाऱ्या प्रत्येक घटनेतील सौंदर्याला शोधात असलेले एक विलक्षण व्यक्तिमत्व असते. निसर्गातील सहज सौंदर्याचा सुखद उदगार म्हणजे कला. साहित्य चैतन्य फुलवत.

फुलांसारखे होण्याचा प्रयत्न करा, इतके सगळे गुण असूनही निराभिमानी....नम्र ! जिथे काळजात प्रामाणिकपणा असतो त्या व्यक्तित्वात सौंदर्य असतं. राजापासून ते सर्वसामान्य माणसापर्यंत सर्वांस हीच प्रामाणिकपणा जोपासना हा जीवनाधार आहे.

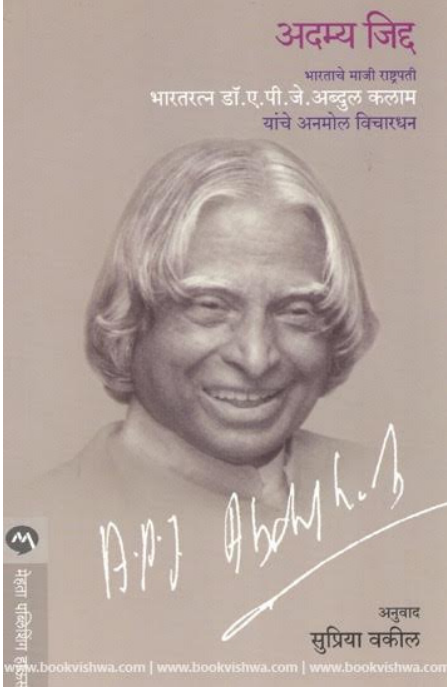
सत्याचे बाळकडू आईच पाजत असते.भेटवस्तू मानवी जीवनाची प्रतिष्ठा नष्ट करतात. भेटवस्तुसोबत विषारी हेतूही येतात. भेटवस्तूंच्या मोहाला बळी न पडण्याचे गुण प्रत्येक माणसाच्या मनावर बिंबवला पाहिजे. भेटवस्तू स्वीकारल्या की माणसातील दिव्य प्रकाशाचा अस्त होतो . सदैव अधिकाधिक

उंची गाठण्याची प्रयत्न करा.

तल्लू वाथेल्लम उयार वूल्लत मात्रा तू तल्लीनम तल्लमै निस्तू

सदैव अधिकाधिक उंची गाठण्याचा प्रयत्न करा. मग तो तुमचा एकमात्र विचार का असेना. एखाद्या वेळी तुमच उद्दिष्ट साध्य होणार नाही पण केवळ त्या विचारा न तुमची उंची वाढवलेली असेल.

उदात्त कृती, उदात्त विचार

,सदाचारणी मार्ग. विज्ञान चांगल्या भौतिक जीवनाचा मार्ग दाखवते आणि अध्यात्म सदाचारी जीवनाचा मार्ग दाखवते. सामान्य माणसाचे

कल्याण हा मुद्दा सर्व मानवी ज्ञान व प्रयत्न यांच्या केंद्रस्थानी असला पाहिजे.भारतीय विज्ञान संस्था ही संस्था दोन महान व्यक्ती स्वामी विवेकानंद आणि जमशेदजी टाटाच्या दूरदृष्टीने आली.

ताऱ्यापर्यंत पोहचता न येण्यात शरम वाटण्याजोगे काही नाही पण ताऱ्यापर्यंत पोहोचण्याचे स्वप्नच नसणे ही शरमेची बाब आहे.यश व समृद्धी स्वतः मार्ग शोधून दृढ इच्छाशक्ती व पद्धतशीर मेहनत घेणाऱ्या माणसापर्यंत पोहचतात. ज्या माणसाजवळ अदम्य जिद्द आणि अविरत तळमळ असते. त्याला नशीब स्वतः शोधत येईल.

दौरबल्याशी दोन करण्याचे धैर्य, अन्याय याशी लढण्याचे धैर्य , कर्तृत्वाच्या उतुंग शिखरप्रत नेणारी विशिष्ट दृष्टी हा अदम्य जिद्दीचा पहिला घटक असतो. अदम्य जिद्दीचा दुसरा घटक म्हणजे आपल्या ध्येयपूर्तीच्या मार्गात येणारे सर्व अडथळे पार करण्याची क्षमता होय. आफ्रिका दौऱ्यात जेव्हा मी डॉ. नेल्सन

मंडेला यांना भेटलो तेव्हा अब्दुल कलाम यांना त्यांच्यात आवडलेल्या गोष्टी अदम्य उत्साह व क्षमाशीलता. दक्षिण

आफ्रिकेतील केप टाऊन टेबल माउंटन साठी प्रसिद्ध आहे. या पर्वताला तीन शिखर आहेत. टेबल पीक , डे विल पीक , फेक पीक. विलोभनीय दृश्य नेल्सन मंडळ ज्या कोठडीत होते ती पाहून अब्दुल कलाम थक्क झाले. इतक्या लहान खोलीत सर्व मानवी गरजा भागवन त्यांना कसं शक्य झालं असेल? वर्णविद्वेशबद्दल लढा उभारल्याबद्दल डॉ. नेल्सन मंडेला यांना सव्वीस वर्ष या तुरुंगात ठेवले . कडक उन्हात खाणकाम करण्यासाठी नेले जात असे. त्यांच्या दृष्टीवर विपरीत परिणाम झाला. शारीरिक यातना सोसूनही जगाला अदम्य उत्सह दर्शविला आहे. ते रात्री लिहित. अ लाँग वाक टु फ्रीडम .

नेल्सन मंडेला यांनी सर्वांना समानतेने वागवले. त्यांच्याशी हस्त आंदोलन करताना आपण कुणा दैवी आत्म्याच्या हाताला स्पर्श करतोय अस मला वाटलं.जे लोक तुमच वाईट करतात त्यांचा साठी सर्वात उत्तम शिक्षा म्हणजे प्रत्युत्दाखल

त्यांच्याशी चांगले वागणे.

अदम्य जिद्द याचा एक पैलू आपलं ध्येय साध्य करण्यासाठी असंधिग्ध दृढ निश्चय असेल तर कितीही दूरनिर्वाय संकट उभी राहिली तरी तुम्ही यशस्वी व्हा.

दुसरा पैलू कसृपूर्तीच्या मार्गात येणारे सर्व अडथळे पार करण्याची क्षमता. व्यक्तीच्या मनात अदम्य जिद्द निर्माण केली तर त्याच जीवन समृद्ध होऊ शकत.

तुम्ही देशाच्या इतिहासातील

एक पान घडविल्याबद्दल ओळखले झालं.पराभववादी भावनेचा नाश करण्याची गरज आहे.

पुस्तकातून अनेक गोष्टी कळल्या. शिक्षकाने कसे असायला हवे, आदर्श शिक्षक कोण, आईचे महत्त्व, गुरूचे महत्त्व, प्रेरणा देणारे घटक मनुष्यात अदम्य जिद्द जागवू शकतात. सर्वांनी वाचायला हवे असे मन तृप्त करणारे समृद्ध विचार धन.

पुस्तकाचे नाव. अदम्य जिद्द लेखकाचे नाव. डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम

अनुवाद . सुप्रिया वकील.

प्रकाशन. मेहता पब्लिशिंग हाऊस पृष्ठसंख्या.२२८ किंमत. २००

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी १०१, सी विंग, सिल्व्हर स्पेस सोसायटी, विशाल नगर, पिंपळे निलख, पुणे–४११००१ (महाराष्ट्र) येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे. या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743918559